

Mpox: Nedenler, Belirtiler, Bulaşma ve Tedavi Hakkında Temel Bilgiler

Yazar

Dr. Mustafa Kolukırık

Bilim Kurulu Başkanı, Bioeksen Ar-Ge Teknolojileri A.Ş.

Özet

Mpox (Monkeypox), monkeypox virüsünün neden olduğu bir enfeksiyon hastalığıdır. Virüsün 2023'te ortaya çıkan varyantının yüksek hastalık şiddeti, ölüm oranı, ve yayılma hızına sahip olması, küresel çapta ve koordineli bir halk sağlığı müdahalesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bülten, hastalığa neden olan etken, bulaşma yolları, klinik belirtiler, tanı yöntemleri ve mevcut tedavi yaklaşımları hakkında genel bir bakış sunmaktadır.

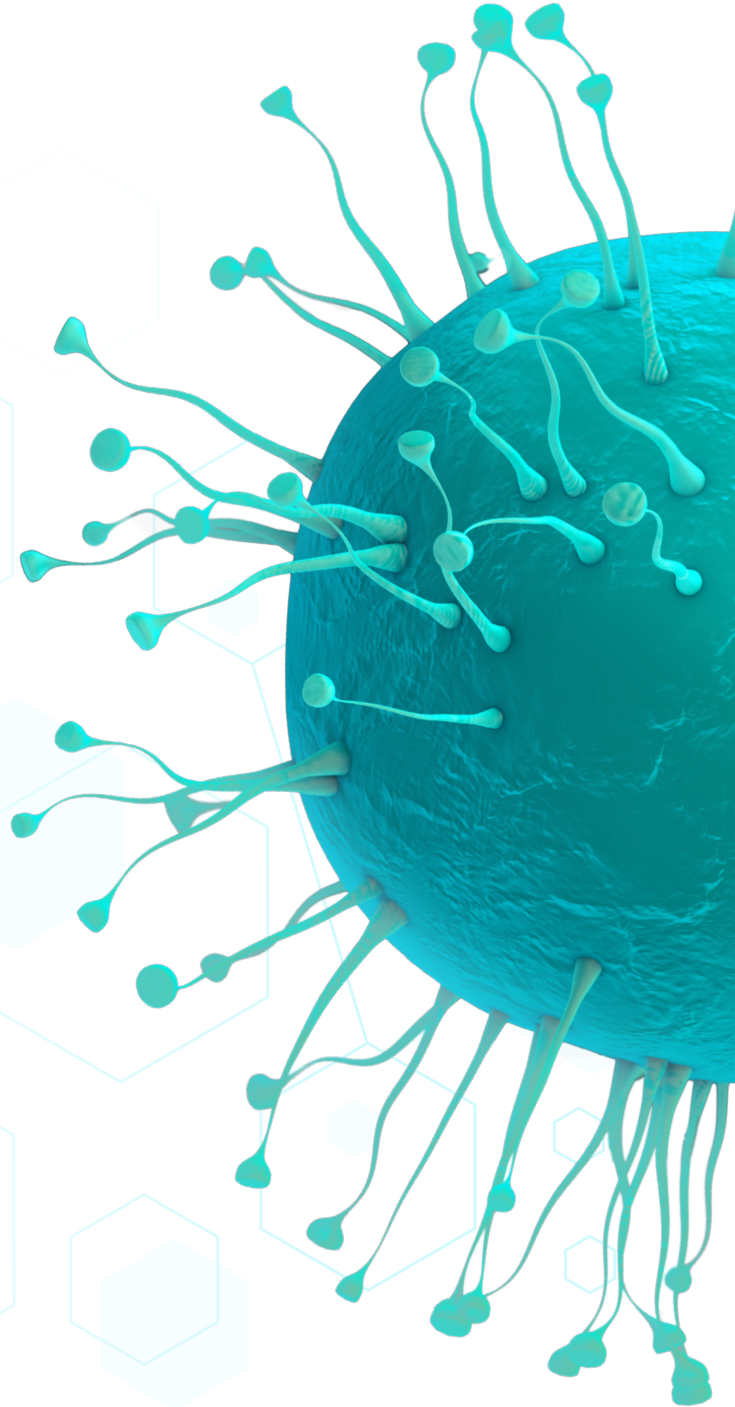
1. Mpox (Maymun Çiçeği) Nedir?

Mpox, Poxviridae ailesi içinde Orthopoxvirus cinsinin bir parçası olan monkeypox virüsünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Bu virüsler, püstüler döküntülere ve ateşe neden olur ve DSÖ tarafından salgın veya pandemi potansiyeli olan etkenler olarak kabul edilir. Mpox öncelikle insanları ve bazı hayvanları etkiler, 1958'de laboratuvar maymunlarında, 1970'de ise ilk insan vakası Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde tespit edilmiştir.

2. Mpox için 2024 Ağustos ayında neden bir halk sağlığı acil durumu ilan edildi?

Maymun çiçeği virüsü, zoonotik, çift sarmallı bir DNA virüsüdür ve iki ana klada sahiptir. Orta ve Doğu Afrika ile bağlantılı olan Klad I, daha yüksek virülans ve ölüm oranları ile bilinir ve vaka ölüm oranı %3 ila %10 arasındadır. Batı Afrika ile ilişkili olan Klad II ise daha az virülansa sahiptir ve vaka ölüm oranı genellikle %1'in altındadır.

2022 salgını, Avrupa, Amerika ve DSÖ'nün altı bölgesine hızla yayılan Klad IIb tarafından tetiklenmiştir ve 110 ülkede yaklaşık 87.000 vaka ve 112 ölümlerle sonuçlanmıştır (ölüm oranı %0,13).

2023 salgını ise, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden (DRC) gelen yeni bir tür olan Klad 1b tarafından tetiklenmiştir ve ölüm oranı %5,5'i aşmıştır. Bu tür, DRC ve diğer birkaç Afrika ülkesinde bildirilen 22.000 vaka arasında 1200'den fazla ölüme neden olmuştur. Klad 1b'nin hızlı yayılması ve yüksek ölüm oranı nedeniyle, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Uluslararası Öneme Sahip Halk Sağlığı Acil Durumu (PHEIC) ilan etmiştir. DSÖ, virüsün Afrika ve ötesine yayılma potansiyeli konusunda endişeli olup, koordineli bir uluslararası yanıt, artırılmış aşı çabaları ve gözetim ve yanıt faaliyetleri için finansman sağlanmasını öncelikleri arasına almıştır.

3. Maymun çiçeği virüsü insanlara nasıl bulaşır?

Virüs vücuda şu yollarla girer:

- Hasarlı deri,
- Mukoza yüzeyleri:
 - Ağız,
 - Boğaz,
 - Burun,
 - Göz,
 - Üreme organları,
 - Anüs ve rektum.

3.1 Kişiden kişiye bulaşma

Enfekte cilt veya lezyonlarla doğrudan temas yoluyla gerçekleşebilir:

- Yüz yüze temas (konuşma veya nefes alma),
- Cilt teması (dokunma veya vajinal/anal cinsel ilişki),
- Ağızdan ağıza temas (öpüşme),
- Ağızdan cilde temas (oral seks veya cildi öpme),
- Uzun süreli yakın temas sonucu solunum damlacıkları veya kısa menzilli aerosoller.

Mpox olan insanlar, tüm yaralar iyileşip yeni bir deri tabakası oluşana kadar hastalığı başkalarına bulaştırabilir.

3.2 Hayvandan insana bulaşma

- Enfekte hayvanların ısırıkları veya tırmalamaları,
- Avlanma, derisinin yüzülmesi, tuzağa düşürme, pişirme, karkaslarla oynama veya hayvanları yeme gibi faaliyetler sırasında enfekte hayvanlarla temas.

Hayvan popülasyonlarındaki virüs dolaşımının kapsamı tam olarak bilinmemektedir.

3.3 Monkeypox virüsü ile kirlili nesnelere bulaşma

- Monkeypox virüsü bulaşmış havlular, yatak çarşafı veya giysilerle temas,
- Sağlık hizmetlerinde veya dövme salonları gibi toplum ortamlarında enfekte bir kişiye kullanılan iğne veya kesici aletle yaralanma yoluyla.

4. Mpox belirtileri nelerdir ve bunlara ne sebep olur?

- Kuluçka Dönemi:
 - Bu dönemde kişi, belirti göstermeden enfekte olur.
 - Genellikle 7 ila 14 gün arasında olmak üzere 1 ila 21 gün sürer.
- Erken Belirtiler: Ateş, boğaz ağrısı, kas ağrıları, baş ağrıları, sırt ağrısı ve düşük enerji:
 - Bu belirtiler, vücudun enfeksiyonla savaşırken bağışıklık araçlarının salınması nedeniyle ortaya çıkar.
 - 1 ila 4 gün sürer.
- Lenf Bezlerinin Büyümesi:
 - Döküntü ile aynı zamanda veya biraz önce gelişebilir. Genellikle hastalığın süresi boyunca devam eder ve döküntü iyileşene kadar fark edilebilir.
 - Virüs vücuda girdikten sonra giriş noktasında çoğalır ve yakındaki lenf bezlerine yayılır, bu da onların büyümesine neden olur. Lenf bezleri, vücudumuzda yaygın bulunan ve maymun çiçeği virüsü gibi yabancı maddeleri filtreleyen organlardır.
- Döküntü Oluşumu:
 - Genellikle ateş başladıktan 1 ila 3 gün sonra başlar ve 2 ila 4 hafta sürer.
 - Virüs kan dolaşımı yoluyla cilde yayılır ve düz lezyonlar (maküller), kabarık yumrular (papüller), sıvı dolu kabarcıklar (veziküller) ve kabuk bağlayan püstüller gibi çeşitli aşamalardan geçen bir döküntüye neden olur.
 - Genellikle kaşıntılı veya ağrılı olan döküntü, vücudun herhangi bir yerinde, yüz, ellerin avuçları, ayak tabanları, ağız, boğaz, kasık, genital bölgeler ve anüs dahil olmak üzere ortaya çıkabilir.
 - Bazı insanlarda birkaç deri lezyonu olabilir, bazılarında ise yüzlerce veya daha fazlası bulunabilir.
- Tam İyileşme:
 - Belirtilerin başlamasından itibaren 2 ila 4 hafta içinde gerçekleşir. Kabuklar sonunda düşer ve zamanla solabilen izler bırakır.

• Diğer Önemli Noktalar:

- o Bazı insanlar belirti göstermeden enfekte olabilir.
- o Bazı insanlarda rektumlarının ağrılı şişmesi veya idrar yaparken ağrı ve zorluk olabilir.
- o Çocuklar, hamileler ve bağışıklık sistemi zayıf olan insanlar, mpox'tan kaynaklanan komplikasyonlar açısından risk altındadır.

5. Mpox nasıl teşhis edilir?

Mpox'u teşhis etmek zordur çünkü suçiçeği, kızamık, bakteriyel cilt enfeksiyonları, uyuz, herpes, sifiliz, diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve ilaç alerjileri gibi durumlarla benzerlik gösterebilir. Doğru tanı için test yapmak şarttır.

Tercih edilen yöntem, viral DNA'yı gerçek zamanlı polimeraz zincir reaksiyonu (qPCR) kullanarak tespit etmektir. En iyi teşhis örnekleri, döküntüden—deri, sıvı veya kabuklardan—yoğun sürüntü yoluyla toplanır. Deri lezyonları yoksa, orofaringeal, anal veya rektal sürüntüler test edilebilir. Kan testi önerilmez ve antikor tespit yöntemleri, orthopoxvirüsler arasında ayırım yapamaz.

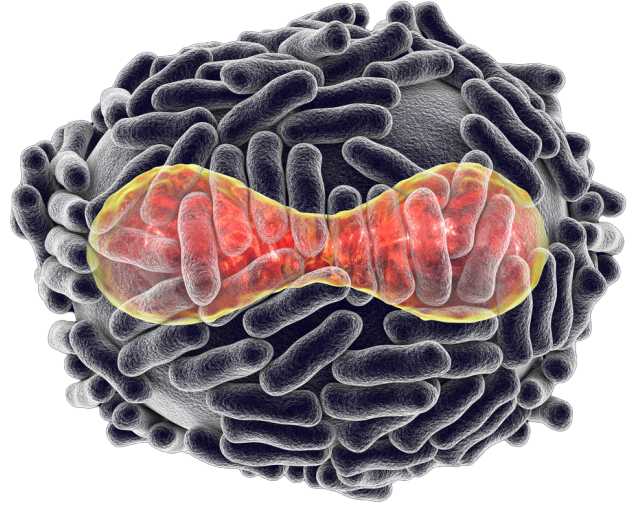
6. Mpox nasıl tedavi edilir?

Mpox tedavisinin amacı, döküntüye bakmak, ağrıyı yönetmek ve komplikasyonları önlemektir. Belirtileri yönetmek, komplikasyonlardan kaçınmak ve hastalığın yayılmasını önlemek için erken teşhis çok önemlidir.

Aşılama, enfeksiyonu önlemeye yardımcı olabilir ve mpox olan biriyle temas sonrası 4 gün içinde (veya belirtiler henüz ortaya çıkmadıysa 14 güne kadar) uygulanmalıdır. Aşılama, özellikle bir salgın sırasında, maruz kalma riski yüksek olanlar için önerilir, bunlar arasında şunlar yer alır:

- Maruz kalma riski taşıyan sağlık çalışanları,
- Erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkekler,
- Birden fazla cinsel partneri olan insanlar,
- Seks işçileri.

Başlangıçta çiçek hastalığı için geliştirilen tecovirimat gibi çeşitli antiviral ilaçlar, mpox tedavisinde kullanılmaktadır.

Mpox belirtilerini yönetmek ve virüsün yayılmasını önlemek için bireyler izole olmalı ve şu adımları takip etmelidir:

- Mümkünse evde ve kendi odalarında kalmalıdır.
- Elleri, özellikle yaralara dokunduktan sonra, sabun, su veya el dezenfektanı ile sık sık yıkamalıdır.
- Döküntü iyileşene kadar diğerleriyle birlikteyken maske takmalı ve lezyonları kapatmalıdır.
- Cildi kuru tutmak için yalnızken cilt açık olmalıdır.
- Ortak alanlardaki eşyalara dokunmaktan kaçınmalı ve düzenli olarak dezenfekte etmelidirler.
- Ağız yaraları için tuzlu su ile gargara yapmalıdırlar.
- Vücut yaraları için kabartma tozu veya Epsom tuzları ile ılık banyolar yapmalıdırlar.
- Parasetamol veya ibuprofen gibi reçetesiz ağrı kesiciler kullanmalıdırlar.
- İyileşmeyi yavaşlatmamak, döküntüyü yaymamak ve enfeksiyona neden olmamak için kabarcıkları patlatmamalı veya yaraları kaşımamalıdırlar.
- Kabuklar iyileşene ve yeni deri oluşana kadar yaraların bulunduğu alanları tıraş etmemelidirler.

Belirtilerin başlamasından itibaren lezyonlar iyileşene ve kabuklar düşene kadar izolasyon devam etmelidir.

Kaynaklar

1. World Health Organization. Monkeypox Fact Sheet. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/monkeypox>
2. World Health Organization. WHO Director-General Declares Mpox Outbreak a Public Health Emergency of International Concern. <https://www.who.int/news/item/14-08-2024-who-director-general-declares-mpox-outbreak-a-public-health-emergency-of-international-concern>
3. Centers for Disease Control and Prevention. 2023 DRC Mpox Outbreak. <https://www.cdc.gov/poxvirus/mpox/outbreak/2023-drc.html>